

ОСТАННІЙ ОУНІВЕЦЬ

Останнього ОУНівця спинала лиш куля, присуджена замість 33 років ув'язнення

50 років тому в тодішній радянській Україні стався безпрецедентний випадок – як для юриспруденції самої республіки, так і загалом всього світу. Його суть в тому, що Президія Верховної Ради УРСР прийняла рішення судити людину не за чинним законодавством, а за тим, яке діяло ще у сорокарічній давності, тобто у 1927 році. Різниця полягала у найвищій мірі покарання. На 1967 рік це було 25 років тюремного ув'язнення. На 1927 рік – розстріл.

Даний вирок стосувався Антона Олійника, уродженця хутора Березина Друхівської сільради (нині це терени Березнівського району), члена ОУН. Довело можновладців до таких крайнощів те, що Олійник як політв'язень, засуджений на 25 років, тричі втік з найбільш охоронних місць ув'язнення. При цьому в способах втечі, оригінальних, хитромудрих і просто неймовірних, йому міг би позаздрити навіть легендарний Устим Кармелюк. Втім, не це головне. Головне, що будучи короткочасно на волі, Антон Олійник не припиняв боротьби за незалежність України. І він в даному сенсі є одним із останніх, якщо взагалі не останнім, ОУНівським форпостом, який ліквідували комуністи. Це сталося в лютому 1967 року.

Таким у 1947 році енкаведисти, що арештували Антона Олійника, зафіксували його образ.

його справи, натомість сам Антон мріяв про науку. До неї він мав гарні уроджені здібності. Та й у дитинстві та юності хлопця неабияк тягнувся до книжки. Змінила його світогляд Друга світова війна. В її роки він зрозумів, що Україна, яка прагне незалежності, має двох затятих ворогів – нацистів та більшовиків. Саме задля боротьби проти них вступає в ОУН. Був провідником юнацької сітки ОУН, охоронцем районного проводу ОУН, документалістом районного проводу ОУН. Не припиняв підпільної діяльності й після закінчення війни. Фактично до 1947 року проводив антикомуністичну агітацію, поширював антирадянські листівки. Налагоджував систему взаємозв'язків збережених ОУНівських осередків...

Фатальним для Антона Олійника став 1947 рік. Тоді він вийшов на групу «Кнопа» (назва від псевдо її очільника). В історії цей рух – «кнопівський» – мало-

було вилучено зброю (гвинтівку, 49 патронів, гранату Ф-1, пістолет ТТ), листівки та брошури із закликком боротися за вільну Україну.

Присуд радянської влади на той час був максимальним – 25 років тюремного ув'язнення. Тим паче, що Олійнику «нав'язали» цілу низку вбивств радянських активістів, керівників району. Від участі в ОУН він не відмовлявся, а от «нав'язаних» вбивств не признав навіть тоді, коли постав перед розстрілом.

Відбувати покарання «Індусу» (це було його оунівське псевдо – від словосполу-

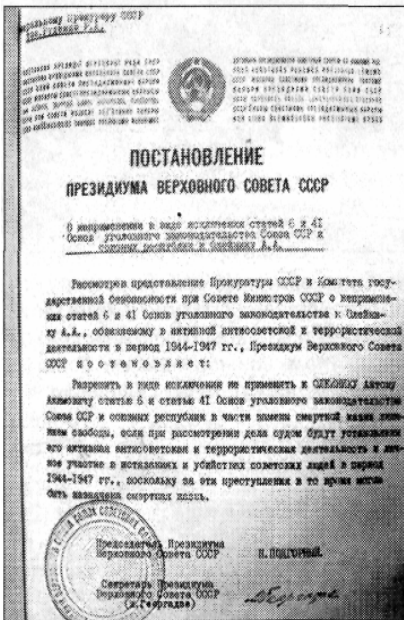
ном він протягом декількох місяців викопував землю, приховував її і зрештою добрався до місцини поза тюрмою. А далі форсування річки на човні, який йому підготували доброзичливці, і довга-предовга дорога додому. Цікаво, що мати, коли син зайшов до рідної домівки, спочатку не впізнала його. Він жив тоді всього 47 кілограмів – від перенесеної тюремної тяжби.

Два місяці Антон Олійник потайки набирився сили у рідній домівці. А потім виробив план подальших дій – налагодити зв'язок з групою його повстанського побратима «Шуляка», яка, на його переконання, ще мала б діяти в поліських лісах.

Це, врешті, їм вдається – 12 серпня 1965 року втечею із особливого табору МВС СРСР «Дубравлаг». Цього разу втікачам довелося форсувати річку шириною півкілометра. Передбачаючи, що по них стрілятимуть, табірники затамували свій подих і перебували у водяній глибині понад п'ять хвилин. Тим часом «емгебісти», що переслідували оунівців, подумали, що вцілили у втікачів.

Вирвавшись із неволі, втікачі спрямували свій шлях в Україну. Першим чином вони заповзялися відвідати найбільші українські святині. Відтак побували на могилі Тараса Шевченка, у Київській та Почаївській лаврах, на «Козацьких могилах» у селі Пляшева... А також у родинних тих націоналістів, хто разом із ними сидів в тюрмі. Спилося їхнє втікацтво на малій батьківщині Романа Семенюка – у Сокальському районі на Львівщині. Там нездоланні оунівці облаштували бункер, де сховалися від радянської влади і звідкіль почали вести підпільну боротьбу. Надрукували, зокрема, тисячу листівок про істинну сутність комуністичної влади. Під час поширення цих листівок Антон Олійник знову потрапляє під арешт. А зати́м йому до основного тюремного строку «приплюсують» ще п'ять років неволі.

Реально у темниці Антон Олійник відсидів 18 років. Залишалося ще 15. Розуміючи, що надалі вирватися з тюремних лабетів, – справа фактично нездійсненна, він тим не менш хапається за останню рятівну надію. Пише листа на ім'я тодішнього секретаря ЦК Компартії Микити Хрущова з проханням про помилування. Але в цьому листі не відрікається від своїх діянь та помислів щодо вільної України. Ось окремі з них: «За роки перебування в тюрмі закам'яніли усі мої почуття вільної людини. Більше того, мені здається, що нині з таким почуттям живуть усі люди в Україні». «Граждани судді! Ви засудили мене за те, що я любив Україну. Але пам'ятайте: настане такий час, коли ніхто не сидітиме за те, що я сиджу». «Ви засудили мене до розстрілу, змінивши при цьому закон. Світ ще не бачив такого прецеденту. Значить, або ви мене боїтеся, або я найбільший для України ворог. Тільки при цьому ви не пояснюєте, що я недоброго зробив для України».

Постанова, за якою українцю за його любов до України присудили смертну кару.

Дванадцять томів кримінальної справи, і в кожному томі від 311 до 628 сторінок. Саме таке «досьє» збереглося в архіві Служби Безпеки України на «злісного ворога» України, як називали Антона Олійника. Завдяки прийнятому декриміналізаційному закону ця справа із таємної перейшла в статус доступної. І наразі вона – як один із найбільш показних доказів того, яким незборимим для тоталітарної системи був дух українського патріотизму. Супроти нього в комуністів навіть в мирний час залишалася лиш одна протидія – куля.

Антон Олійник народився на хуторі Березина в сім'ї хлібороба, простого сільського орача, як він сам зазначав. Батько бачив у синові продовжувача

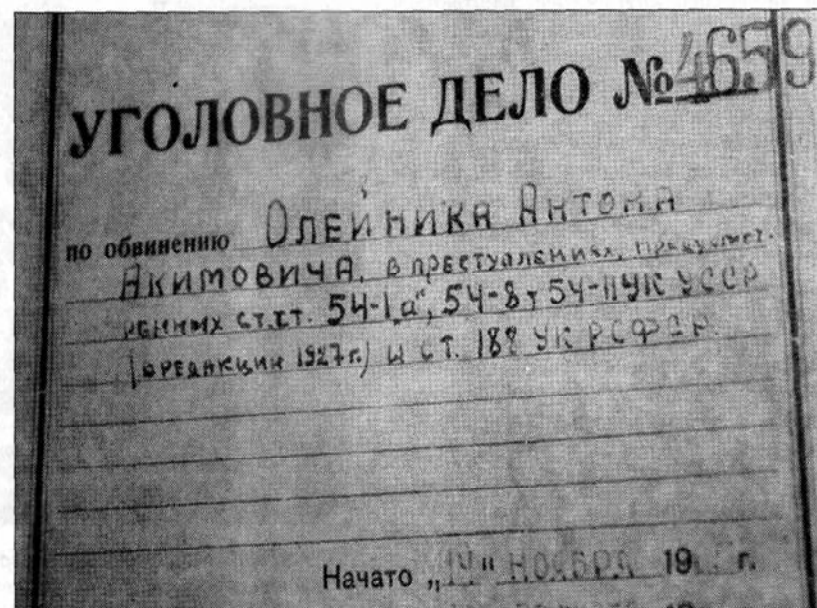
досліджений, але він мав своє помітне місце. Це була група українських радикальних націоналістів, яка «відкололася» від Центрального проводу ОУН і вважала за доцільне самотужки вести боротьбу (в основному терористичну) проти всіх, хто посягає на Україну...

Так ось, люди, які представилися «кнопівцями», арештували Антона Олійника, накинули йому мішок на голову і заставили доповідати, що він доброго зробив для України. Антон Якимович, не підозрюючи, що під «кнопівцями» замаскувалися радянські «стрибки», виклав усе, як є. Насамперед свою позицію, вірніше, антипозицію стосовно радянської влади, сказав про вільну Україну, яку треба захищати, як зіницю ока, зачитав напам'ять «Ще не вмерла Україна». А наостанок повідав, що, коли його розстріляють, його кров залишиться чистою перед тими, хто бажає Україні добра і волі. Усього цього виявилось вдосталь, щоб розпочати проти Олійника кримінальну справу. Тим паче, що при арешті оунівця

чення індивідуальний селянин) довелося спочатку в Мордовії. Але не пройшло й півроку, як в'язень зі спільниками наважується на втечу з табору у вагонетці, присипаній торфом. Загалом це був добре продуманий вчинок. Так що охорона лише на третій день помітила, що на

зрештою він так і не вишов на зв'язок з повстанськими підпільниками – завадили «емгебісти», які ретельно переслідували втікача.

У Володимирському Централі, куди Олійник потрапив, він, до речі, за-

Кримінальна справа Антона Олійника «розтягнулася» аж на 12 томів.

торфовиську не вистачає ув'язнених робітників. Пошук зниклих став Всесоюзним пошуком. На нього було кинуте значні сили, і вже на сьомий день «опери» рапортували, що затримали в лісі Антона Олійника.

За спробу втечі суд додав йому ще два роки ув'язнення. А потім ця додальна процедура повторювалася ще двічі, бо Олійник загалом здійснив три втечі. Таким чином загальний строк його перебування у в'язниці дійшов до 33 років.

Другий раз Антону Олійнику вдалося вирватися на волю у 1954 році. Тоді в'язень здійснив 13-метровий підкоп. У його спорядженні не було лопати чи ножа. Лишень ложка. Але й таким чи-

рекомендував себе одним з найбільш дисциплінованих та ерудованих в'язнів. Був найбільш активним читачем тамтешньої бібліотеки. Щоправда, студіювати довелося в основному марксистсько-ленінських пропагандистів, але, як одного разу зізнався Антон, йому трапився воістину національний шедевр. Це книжка Дмитра Донцова «Дух нашої давнини». Яким чином вона опинилася в тюремній бібліотеці, невідомо. Може, випадково, може, спеціально. Але те, що вона справила на читача Антона Олійника величезний вплив, – факт незаперечний. Відразу ж після прочитання «Духу...» Олійник ділиться своїми враженнями з іншим в'язнем, Романом Семенюком. Й обидва вирішують будь-що вирватися з табірних лабетів і продовжити боротьбу за Україну.

Хтозна, чи дійшов цей лист до Микити Хрущова, який попри свої комуністичні погляди все-таки був українським прихильником. Радше ні, ніж так. А тим часом над Антоном Олійником українська тодішня влада вчинила справжній злочин. За Постановою Верховної Ради УРСР, яку підписали Підгорний та Георгадзе, Рівненський обласний суд отримав право засудити Олійника до розстрілу. На оголошення вироку обвинуваченого не покликали. Натомість запросили представників газети «Червоний прапор», Костопільської та Березнівської райгазет, аби ті виклали суть справи щодо «злісного ворога Радянського Союзу». Вони написали так, як написали. Вірніше, під компартійну диктовку. І при цьому ж, звісно, не згадали останніх миттєвостей життя Антона Олійника. Зокрема, як перед самим розстрілом до камери, в якій Антон Олійник сидів, до речі, разом із відомим українським політв'язнем Юрієм Шухевичем, зайшов майор-емгебіст і заявив: «Ну що, Олійник... Тепер Україна зекономить на тобі два мільйони рублів». З'ясовується: такими були витрати, коли Олійника під час його третьої втечі оголосили у Всесоюзний розшук.

Антон Олійника розстріляли 6 лютого 1967 року в Києві. Де його могила, наразі невідомо. Пам'ять про нього теж не вельми відповідає справедливості. Принаймні, родина Олійника не збереглася. У повоєнний час померли його батьки. Сестра Надія, яка добивалася реабілітації брата, канула у невідомість, так й не дочекавшись цієї реабілітації. На батьківщині Антона Олійника жодної меморіальної дошки на його честь. А треба було б... Водночас в історії України Антон Олійник залишається таким, хто воістину поклав своє життя на плаху в її ім'я.

Євген ЦИМБАЛЮК.

Антон Олійник (зліва) на своїй рідній землі.